

A NYÁRSPOLGÁR.

Embereket és embertípusokat nemcsak barátaikról, hanem ellenségeikről is meg lehet ismerni. Fejtegetéseinket ezen a ponton kezdve el, a nyárspolgáriságnak két ellenlábasa ötlík szemünkbe: a romantika és a nagylelkűség. A nagylelkűség lényegét *Aristoteles* örökké érvényes módon pillantotta meg, amidőn abban a körülményben látja, hogy valaki nagy tettekre képes és ezt tudja is önmagáról. Nagylelkűség és nyárspolgáriság azonban nem feltétlenül ütköznek össze. A romantika viszont ádáz, bár sok tekintetben elméleti ellenfele a nyárspolgárnak, nem veszi tudomásul azt, amit a nagylelkű jól lát, t. i. hogy a nyárspolgári lélekalkat az ember mivoltával, az emberi törpeséggel szükségszerűen, egyszersmindenkorra adott és meg nem változtatható, egyik alapformája a jellemeknek.

A romantika a lélek ama nyugtalanságát, végtelenre törekvését fedezi fel, amely ki akarja terjeszteni «én»-ünket, annak élményeit a határtalanba, akár a sötétség, az irtózat, a kárhozatos, akár pedig az átszellemültség és megtisztulás irányában. A nyárspolgár az «én»-ben szunynyadó végtelenretörekvést, a sóvárgást «én»-ünk kiterjesztése után a banalitással nyomja és kábítja el önmagában. A magasságok és az örvények, amelyek között a nagy embereknek életre-halálra választaniuk kell, az átlagember előtt ismeretlenek maradnak. Minden nagyság titok a tömegnek. — Metafizikai szempontok ezek, amelyeket így előljáróban érintünk, azonban az ember metafizikai lény és semminemű emberi lélekalkat vizsgálata — a nyárspolgáriságé sem — nélkülözhet, ha teljességre akar igényt tartani, oly adatokat, amelyek az ember metafizikai természetére is valamiképen ne utalnának.

A nyárspolgár a romantikus szemében az újnak, ifjúnak, nagynak, eredetinek, lelkesnek és szabadnak ellensége. Egy ponton azonban a romantikus is mintha sejtene itt az örök emberi adottságot, és e ponton, bizonyos pesszimizmussal leplezve, titokban be is adja a derekát, amennyiben a nyárspolgáriságot az ifjúkor után szükségkép elkövetkező életstádiumnak tartja. A romantikus diákdal szerint a diák, ha búcsút vesz a tanulóévektől, otthon filiszterré lesz. A romantika látja a hétköznapok, a középszerűség erejét és irtózik tőle.

A modern gondolkodásban és koráramlatokban is teljes határozottsággal felfedezhető egy romantikus jelleg és ezzel párhuzamosan a nyárspolgáriságnak és a kispolgáriságnak egyre terjedő és hevesebbé

váló támadása. A modern gondolkodásnak két atyja a bölcséletben: *Nietzsche* és *Kierkegaard*. Mind a kettő a nyárspolgáriság ellen harcol és a heroizmust igenli. Amíg azonban Nietzsche a természetellenest, a silány vitalitást és a nyárspolgáriságot, ennek ressentiment-jával együtt, a kereszténység lényegének tartja, addig Kierkegaard, bár felismeri és támadja a keresztény nyárspolgárt, a gyógyulást nem a pogány keménységhez való visszatérésben, hanem a félkereszténység helyett a valódi, hősies kereszténységben keresi. Ennyiben Kierkegaard előfutára az újabb keresztény áramlatoknak, amelyek a keresztény elveknek a templomok falain túl is és főleg szociális kérdések megoldásánál érvényesülést akarnak elérni.

A politikai és társadalmi irányzatok közül elsőnek a marxi szocializmus támadta a nyárspolgáriságot, mint kispolgáriságot. A kispolgár «zavaros» ideológiájában a szocializmus meghamisítását és leszerelését látta. A háború utáni politikai áramlatok, amennyiben valami új szellem szólal meg bennük, ugyancsak a nyárspolgár ellen foglalnak állást. A faszizmus és hitlerizmus a tetteket, erőfeszítést, határozottságot, a közösség szorosabb kötelékeit vallja programjának, szemben a békés, idillikus nyugalommal és szűkkörűséggel. «Mi a kényelmes élet ellenségei vagyunk», mondotta *Mussolini* egy újságírónak, aki a faszizmus lényegét röviden szavakba foglalva kérdezte tőle.

E körülmények időszerűvé teszik a nyárspolgár társadalomleíró vizsgálatát, de másfelől fokozott elővigyázatot is szükségessé tesznek, hogy az objektív adottságokat itt nem tárgyilagos állásfoglalások meg ne hamisítsák. A mindennapi szóhasználat, a «nyárspolgár» elnevezés mögött egységes és az adottságoknak megfelelő fogalmi tartalom található, amelyet csak pontosabban és élesebben kell megfognunk.

Vizsgálódásaink a pszichológia és a karakterológia körébe is vágunk. Pszichológiaiak, amennyiben a nyárspolgár a differenciális lélektanok egy típusa, karakterológiaiak pedig, amennyiben a nyárspolgáriság lényegileg kompromisszumnak jellemezhető az egyéni önzés és az értékek világa között, a kettő kölcsönös lefokozása árán. Pszichológiai szemszögből tudjuk megragadni a nyárspolgáriság végső, alapvető mozzanatait és e pszichológiai adottságokból emelkednek ki a nyárspolgáriságnak más kategóriákba tartozó: vitális, társadalmi, etikai, kulturális stb. oldalai és vonatkozásai is.

A pszichológiai vizsgálódásnak itt szellemtudományi természetűnek kell lennie, vagyis figyelembe kell, hogy vegye a lelki folyamatok és a típusos pszichikai alkat szellemi értelmét, jelentésösszefüggéseit, értékelhetőségét is. A pszichológiai típus itt sajátos életformát, élethanulatot és életfelfogást is kifejez. Az ember egyéniségéhez és személyiségéhez hozzátartozik, ezek strukturális értelmét alkotja, élettapasztalatainak összefoglalása egységes életszemléletté, az életről való gondol-

kodása és élethangulatai. Az «élet» szót itt nem biológiai, nem is transzcendens, vallásos, hanem biográfiai értelemben használjuk: a belülről tekintett, egyéni-személyes életet, az életet, mint élményt értjük rajta.

A nyárspolgár, mint pszichológiai és élettípus, a józan ember: élethangulata, — felfogása és — formája a józanság. *Aristoteles* klasszikus meghatározása szerint, a józan kis tettekre tartja képesnek magát és valóban az is, aminek magát tartja.

Már e minden időkre szóló és találó meghatározásból is kitűnik, hogy a józanság lelki egyensúlyozottság, amelyet lelki kisméretűsége által ér el. A józan ember ételelve nemcsak a gazdálkodás területén, hanem az élet minden vonatkozásában is: «Addig nyújtózz, ameddig a takaród ér». Ez a takaró pedig nem ér messzire. A nyárspolgárt élet-tapasztalatai arra tanítják, hogy ő semmiben sem állhat az elsők, a nagyok és kiválóságok között, nem kerülhet az élre és nem is akar oda-kerülni. Viszont az utolsók, a legsilányabbak közé sem akar tartozni, azok közé, akiknél legalább az értéktelenség, vagy értékellenesség nagyméretű. A nyárspolgár a középúton halad, az arany középúton, a közepesek között, a nagy tömegben, a szürke átlagban. Egyéni jelentősége kicsiny, de nem semmi, mert ez a jelentőség a nyárspolgarok nagy számaránya folytán a társadalomban nagyranő. Az utóbbi körülmény önérzetet ad a nyárspolgárnak, de ez önérzet feltétele, hogy ne járjon egyéni utakon, hanem szívvel-lélekkel beleolvadjon a csordaszellembé és zsinórmértéke a mások véleménye, továbbá a szokás legyen.

Nem szabad összetévesztenünk a nyárspolgár józanságával a hűvös kijózanodottságot és keserű kiábrándultságot, ami a modern ember lelki-világában gyakran megtalálható és oly irányokban is kifejezésre jut, aminő pl. a «neue Sachlichkeit» (új tárgyiasság) ízlésáramlata. A kiábrándultság csalódottság, tehát kritika, az álnagyságnak, álidealizmusnak, álnemességnek leszállítása valódi közepességükre, tehát nem nyárspolgáriság, hanem épp a nagyság látszatát magára öltő nyárspolgáriságnak, az oroszlánbőrbe öltözött háziállatnak leleplezése.

Ami a nyárspolgárból minden körülmények között hiányzik, az a nagyság, a felfokozottság, a szó bármely vonatkozásában. Sem a nagy erő, jóság, vagy gazdagság, sem a nagy gyengeség, gonoszság vagy betegség nem nyárspolgári. Nincs a nyárspolgárban sem nagy, forró szeretet, sem igazi, nagy gyűlölet, nincs nagy szenvedély, nagy szellemi tehetség, nincs nagy erény, sem nagy bűn. A jót és a rosszat össze vegyíti, mintha valaki ugyanazon torokkal énekelné a *Te Deum*-ot és a *Gaudeamus*-t. A nyárspolgár sem nagy dicséretet, sem nagy gáncot nem érdemel. Arculata határozatlan tucat-arc, főjellege a jellegtelenség, a határozott színek és vonások nélkülözése. Nem lehet végérvényesen értéktelennek mondanunk, mert még ehhez is kicsiny és kialakulatlan. Annyira szürke, jellegtelen, szűkkörű és ez a hétköznapiság a nyárspolgarok nagy töme-

geiben oly méreteket ölt, hogy ez az egy mozzanat az, ami a nyárspolgariságnál nagy, szinte misztikus.

A nyárspolgári élethangulat közönséges, józan, hétköznapi. Minden hangulatnak van megérezkítése, esztétikai kifejezése. A nyárspolgári élethangulat esztétikai megérezkítését nem kereshetjük pl. a tavaszi táj világos: fehér, sárga és halványzöld színezetében, vagy a csillagos éjszakai égbolt képében. E képek az introvertált: elmélyedő, befelé tevékeny, költői és lírai kedélynek felelnek meg. De nem a nyárspolgar élethangulatát fejezik ki azok a képek sem, amelyek az impulzív, kifelé tevékeny, extrovertált ember érzelmi világának felelnek meg: a fehértarajos viharhullámok, a lovassági roham stb. A nyárspolgári élethangulat képei: egy tehervonat, vagy egy tál ízletes, de nem különösebben választékos étel.

Az esztétikai, logikai és etikai értékeket a nyárspolgar nem tagadja ugyan meg, de össze törekszik egyeztetni ezeket az időfeletti, önmagukban fontos értékeket, ezek mértékletes szolgálatát az egyéni önzésnek, a csak az «én» számára fontosnak hasonlóképpen mérsékelt, lekicsinyített igénylésével. Ártatlan önzést, vagy ha ez nem lehetséges, legalább valami hatóságilag engedélyezett önzést szeretne. A közepszerű önzés és a közepszerű jóság vonzza, ezt látja, helyesli és követi. A nagy önzés, de gyakran a nagy jóság is visszariasztja. Az utóbbit gyakran félreismeri és üldözi. Erkölcsi életelvei: «Kötelességnél se többet, se kevesebbet». «A jóból is megárt a sok.» E korlátozottsága folytán a nyárspolgar szűklátókörű. Nem akarja érteni a nagyvonalút, a felfokozottat, a szárnyaló lendületet, általában semmit, ami kényelmét és kedélynyugalmát zavarja. Lelki egyensúlyát e lefokozottság, józanság, törpeség és közönyösség által éri el.

Az erkölcsi kiválóság is lelki egyensúly, de egészen másfajta. A nagy moralisták, a szentek lelkivilága felfokozott ellentéteknek szintézise és harmóniája, energiáik csúcspontján. Az erkölcsi nagyság gyakorlati idealista, aki eszményi, de elérhető célokért küzd. Finom, átszellemült, de egyúttal a létküzdelemben is megállja helyét. Lelkében a bárány és az oroslán, az északi ember hűsége, állhatatossága és az olasz hevessége egyaránt megtalálható. Élethangulatát a *Gral*-kelyhet felemelő *Parsifal* képe fejezi ki.

Jung és egyik iskolája nyomán haladva, a józan embertípust, a nyárspolgart a pszichológiai típusoknak következő rendszerében kell elhelyeznünk. Típusalkotásunk alapja a lelki tevékenység nagysága és iránya. A pszichológia mai felfogása szerint a lelki élet lényegileg tevékenység. E tevékenységnek mármost két alapiránya lehetséges. Irányulhat kifelé, a külvilágra és befelé, a saját «én»-ünkre. Az előbbi az extroverzió, az utóbbi az introverzió. E kétféle irányt a tevékenység nagyságával, vagy kicsinségével kombinálva, négyféle lehetőséget és pszichológiai típust kapunk.

Az első a nagy introverzió, csekély extroverzióval. Ez az elmélyedő, töprengő, tépelődő, finomlelkű, de kifelé meglehetősen passzív, kontemplatív és reflexív ember, akinek élethangulatát már jeleztük. Mély érzelmi, de csekély indulati hullámvázlatot mutató életet él, néha rajongó. E lélekalkat testi kifejezője a kissé oldalt-, vagy előrehajtott fejtartás, nyúlánkabb termet és tagok, halvány bőr. Sok esetben megfelelést mutat Aristoteles kislelkű emberéhez, aki nagyobb tettekre képes, mint aminőkre képesnek tartja magát. A második pszichológiai típust a nagy extroverzió adja csekély introverzióval. Ez tehát az első típus fordítottja, a már szintén említett impulzív ember, akit nagy mozgás, lobbanékonyosság, hangosság, erős indulati és ösztönhullámvázlat jellemez. Nem ritkán bizarr, vagyis eltér a mindennapitól, de anélkül, hogy ezáltal groteszk, vagy torz lenne. Szangvinikus: az élettapasztalatok mindig meglepetésként érik, anélkül, hogy hasznot húzna belőlük. Impresszionista, ötletszerű, rapszodikus lélek, de elasztikus és nem sokat töpreng. Néha elbizakodott, ami Aristoteles meghatározása szerint annyit jelent, hogy nagyobb tettekre hiszi magát képesnek, mint amekkorára valóban képes. E két ellentétes típus megegyezik egymással abban, hogy mind a kettő fogékony (az egyik kifelé, a másik befelé), de nem kiegyenlített, hanem egyensúlytalan.

Kis extroverzió kis introverzióval adja harmadiknak a nyárspolgár típusát, Aristoteles józan emberét, aki mentes minden rajongástól, lelkesedéstől és fellengzőstől, tárgyias és tárgyilagos. Realista, pozitívista és epikureista, nem idealista. Nincsenek nagy céljai és érzelmei. Amíg az impulzív ember erősen szexuális, szerelmi szenvedélyre könnyen lobbanó, addig a józant az érzékiség jellemzi. Érzékiség és szexualitás megkülönböztetendők egymástól. Az érzékinél mélyebb, vagy — ha úgy tetszik — egy fokkal magasabb, vitális jellegű szerelmi szenvedély helyett a nyárspolgárnál a lélek magasabb rétegeitől pszichológiailag elszigetelt és elszakadt testiességet, érzékiséget találjuk, amit a német *fleischlich* szó fejez ki. Az elszigetelt érzékiség vitális és erkölcsi szempontból egyaránt hanyatlást jelent, éppúgy, mint intézményesítése, a prostitúció. Az erős élet szerelmi téren is hódít, a gyenge vásárol, megfizet. Itt félreismerhetetlen a nyárspolgáriságnak és az életértékek kopásának kapcsolata.

Amíg a józan ember kiegyenlített, de nem fogékony, addig a negyedik pszichológiai típus, a gyakorlati idealista, kiegyenlített és fogékony, aki nagy introverziót és nagy extroverziót egyesít. Aristoteles nagylelkű embere. Harmonikusan egyesít magában oly vonásokat, amelyek másoknál harcban állnak és egymást gyengítik, vagy legalább is váltogatják. Lélekjelenlétét igen nagy felindulás közben is megőrzi. Tudatos, logikus, de az összefüggéseket ösztönszerűleg is megérzi. Kezdetben megdőbönt, zavarba ejt, de azután megilletődést vált ki és követésre vonz. Az erkölcsi kiválóság és lelki nagyság, pszichikógiailag tekintve, szintézis, a nyárspolgáriság ellenben megalkuvás. Az első az igazi, teljes ember, aki gazda-

gabb életet él, mint a hozzá képest töredékes, félbenmaradt átlagember, nyárspolgár.

A négy pszichológiai típus a valóságban nem fordul elő tisztán, izoláltan, hanem minden emberben van hajlam és adottság mind a négyből, csak különböző arányokban. A típusok továbbá nem olvadnak össze, hanem egymás mellett maradnak. Az elmélyedő és az impulzív típus pl. nem alkotja együtt a negyedik típust, hanem egymás mellett, egyensúlytalanul maradnak. Az egyes ember rendszerint a benne előforduló elmélyedő adottságokkal éli mélyebb érzelmi és gondolkodó életét, egyéniségének józan oldalával fogalmazza meg elhatározásait és impulzív adottságaival cselekszik. Legelterjedtebb, legközönségesebb a józan típus, de sok az extrovertáltság is az emberekben. Ritkább típus az elmélyedő és rendkívül ritka esetben található jelentékenyebb adottság a negyedikből.

A legtöbb emberben a józan típus, a nyárspolgári elem van túlsúlyban, sőt, mivel minden típus minden emberben többé-kevésbé megtalálható, bizonyos fokig mindnyájan nyárspolgarok is vagyunk. A továbbiakban mindenekelőtt — anélkül, hogy e felsorolásban teljességet és lezártságot látnánk — a józan típus egyes altípusait fogjuk felsorolni. Első a moralizáló altípus, akit a puritán kötelesség-morál, vagy pedig az utilitarisztikus jólét-morál eszményei mozgatnak. Az erkölcsi nagyságot a moralizáló nyárspolgartól már csak az a körülmény is megkülönbözteti, hogy az előbbi a szép iránt élénk érdeklődést, esztétikai fogékonyságot, sőt rendszerint bizonyos művészi alkotóképességet is fel szokott mutatni, a nyárspolárnak viszont az esztétikai élete szegényes és kezdetleges, hangoztatott esztétikai értébecslése csak divatos ítéletek utánaszajkózása. Minden erkölcsiség rendező jellegű. A nyárspolgár is a rend embere, de kicsinyes és külsőleges. Rendje a hétköznapi megszokottság és ismétlődés. Az erkölcsi kiválóság ellenben a lélek bensőséges, mély rendjét jelenti.

Ha a nyárspolárnak jellemvonásai közül a megszokottsághoz, a mindennapi beosztáshoz és körforgáshoz való ragaszkodás válik uralkodó vonássá, akkor újabb altípus áll előttünk: a filiszter. A filiszter határozománya, hogy erkölcsi szempontból nem egészen értéktelenül, de tökéletlenül és nem a legmagasabbrendű lehetőséget választva, bizonyos elgépiesedéssel, az egyformasághoz való ragaszkodással a kötelességek útján tud maradni és erről önmagával szemben biztosítékot találni. A filiszter lelke mélyén titkos félelem honol az életnek lépten-nyomon új, sohasem sejthető gazdagságával szemben és önmagának azzal a rejtett, meg nem születhetett «én»-jével szemben, amit valósággal élt, szűkkörü és az unalomig megvalósított «én»-je nyom el. A filiszter tehát erkölcsi biztonsága érdekében az egyformasággal és szűkkörűséggel kényszeríti magát azokra az áldozatokra, amelyeket egészen szabad lélekkel nem hozna meg.

A moralizáló nyárspolgár és a filiszter erkölcsi vonatkozású altípusok. Velük szemben a harmadik altípus intellektuális irányú elágazást mutat. Ez a típus a matematikához, mechanikához, orvosi, mérnöki, gazdaságtani stúdiumokhoz vonzódik, vagy pedig a technika iránt fogékony. Egy negyedik altípus a közönyös, flegmatikus és anyagias ember, akit csak a gazdasági, kenyérkereső és szerzési vonatkozások érdekelnek, valamint kényelme és testi jóléte. Végül ötödik altípusunk az egyensúlyozatlanságba átmenő, de azért kiskaliberű és érzéketlen típus, amely az értékek iránt többé-kevésbé színvak és így a pathológiai határhoz közel van. Ez a cinikus, érzelmi megvilágosodás nélkül való, akadékoskodó, gúnyolódó, de azért passzív ember.

További altípusokat is vég nélkül lehetne találnunk. Csak azt az egy körülményt említjük meg, hogy nyárspolgár minden nemzet, világnézet, kor és foglalkozás körében található, de e körök szerint módosulva, különböző altípusokra oszolva. A magyar nyárspolgár pl. Kelet és Nyugat találkozásából, az ősi, ázsiai nyugalomnak az európai átlag-életformával való egyesüléséből született meg. A *Maupassant*, *Balzac* és újabban *Mauriac* által rajzolt francia nyárspolgár ismét egészen más altípus. A francia nyárspolgár, ez írók tanúságtétele szerint, módot ad embertársának a bűnre, ha érdeke úgy kívánja, de utólag szemforgató megvetéssel ítéli el azt a cselekvést, aminek a megtörténését előbb maga is óhajtotta.

Eddigi elemzéseink társadalomlélektani természetűek is voltak, nem tartoztak csupán az egyéni lélektan körébe. Egy elképzelt társadalom nélküli állapotban is megvolnának az egyénben az introverzió és extroverzió különböző nagyság- és egyensúlyviszonyai, de az ezekből adódó típusok és életformák már a társadalomban élő és ehhez viszonyuló lélekalkat formái. A szellemi élet a közösségben folyik le, tehát minden szellemtudományos pszichológia egyúttal társadalom-pszichológia, ha mindjárt eddigelé ezt a tényállást sokan nem is ismerték fel.

Másfelől a társadalom élete és szervezete is az egyéni pszichológiai adottságokból nő ki. Hogy az emberek túlnyomó többsége elsősorban nyárspolgári, józan, törpe és megalkuvó, ez a körülmény formálja a társadalmat sem angyali, sem ördögi, hanem épp emberi társadalommá. A nyárspolgárok a; társadalomnak amaz elemei, amelyeknek lényeges társadalomtudományi jegyei az egyéni, egyedi pótolhatóság, minőségi felcserélhetőség, de párosulva tömegeiknek, összegüknek mennyiségi pótolhatatlanságával és szükségességével. A nyárspolgár a teherviselő elem és, mint ilyen, csak egyénileg jelentéktelen.

Mindaddig, amíg a nyárspolgárok a társadalomban megmaradnak e természetes feladatuk és helyzetük körében, addig a társadalom egészséges, ők pedig annak építő, hasznos tagjai. Vannak azonban korok és társadalmak, amelyek egyes pszichológiai típusoknak megfelelőbbek kedvezők, előmozdítók, esetleg más típusok rovására. A hindu kultúra,

vagy a középkor pl. jórészt az elmélyedő, introvertált embernek kedvezett. Az újkori és a modern kor, valamint társadalmuk viszont egyes rétegeinek tagjait nyárspolgári életformák közé kényszeríti, esetleg természetes lélektani adottságaikat visszafejlesztve és elnyomva is.

Azok a társadalmi és kulturális tényezők azonban, amelyek a nyárspolgári lelkület általános elterjedésére, uralmára vezetnek, beteges, hanyatló jellegűek. A nyárspolgár általános emberi, természetes jelenség, de természetellenessé lesz az életnek ama területén, ahol vezetőszerphez jut. Az újabb orvosi pszichológiának, pl. *Kretschmernek* és iskolájának az az álláspontja, hogy az átlagos, a középszerű az, ami testi-lelki tekintetben egészséges és normális és a tőle eltérő a beteges. *Max Scheler* életbölcselete szerint, amely szintén figyelembe veszi az élettudomány új eredményeit, más képet kapunk. *Scheler* az életet lényegileg nem merő önfenntartásnak és nyárspolgári alkalmazkodásnak fogja fel, mint a darwinizmus, hanem az erős, nemes életet valami vidám, bátor metafizikai kalandnak látja, tendenciának a valószínűtlenre és kiszámíthatatlanra, hódító hatalmi akaratra, de egyúttal pazar jóságnak és önfeláldozásnak is. A gyenge, hitvány élet viszont békés, meghódoló, alkalmazkodó, félénk, takarékos, számító, előrelátó, vagyis — tehetjük hozzá *Scheler* jellemzéséhez — nyárspolgári.

A tények inkább *Scheler-nek* adnak igazat, legalább is arra az esetre vonatkozólag, ha a nyárspolgári szellem tőle idegen, őt meg nem illető helyre: vagyis az élre, uralomra kerül. Alárendelt, mintegy hordozó szerepben viszont a nyárspolgáriság beteges voltát nem látjuk mindenben beigazoltnak. Megállapításunkat igazolja, hogy a kispolgárság társadalmi rétege egyúttal nyárspolgári életformát is jelent, másfelől azonban közel áll a néphez, tagjainak zöme ebből az életerő-tartalékból emelkedik fel egy fokot, hogy így a kispolgárság körébe jutva ezt is életerővel lássa el. Minél tovább haladunk azonban innen felfelé, magasabb társadalmi rétegekhez, a nyárspolgáriság, vagyis a biztonságos, kényelmes, lágy életmód annál dekadensebb formákat ölt.

A nyárspolgári lelkület elhatalmasodását főleg a haladottabb és ezért előregedettebb társadalmak és kultúrák mutatják. Amint már *Rousseau* és újabban *Klages* észreveszi, az emberi szellem, a kultúra rendszerint visszaélést, rablógazdálkodást folytat a vitalitással, természetellenes, elsorvasztja az életerőt. A kezdetleges társadalmak harcos alakulatok, az élet itt kemény, veszedelmes, kockázatos. A haladottabb társadalom nagyobb közbiztonsága, a civilizáció-nyújtotta kényelem, a humanitás, a harcnak a munka által való, részleges kiszorítása, a lágyabb életfelfogás és elpuhultabb életmód nyárspolgárokat nevel. A kezdetleges és a földművelő-állattenyésztő társadalmakban tiszta nyárspolgári életforma alig lehetséges. Itt a gyengék, gyávák vagy kényelmesek lesodortatnak a középszerű helyzetből az utolsók, a páriák, rabszolgák, jobbágyok közé.

A polgári társadalom az a kezdetlegesnél haladottabb társadalmi és kulturális fok, amelyben a nyárspolgári szellem uralkodik és érvényesül. A kifejlődés sorrendje azonban az, hogy előbb a nyárspolgári lelkület jut hatalomra, átjárja a felsőbb osztályok szellemét, és ezzel előkészíti az új társadalmi rendnek: a polgári társadalomnak kialakulását is. *Sombart* kimutatta pl., hogy annak a francia nemességnek legnagyobb része, amelynek jogait a francia forradalom megsemmisítette, nem is volt valódi nemesség, hanem nemesített szatócsokból állott.

A középpolgárság és a kispolgárság alkotja azután a legkedvezőbb talajt a viszonylag tiszta nyárspolgár típusának és életformájának kitegyezéséhez. A nagyvagyonú, vagy magasállású polgár már legalább is egy ponton, t. i. épp vagyona nagyságával túljutott a mindenirányú közepességen, a proletár viszont ezen alulmarad. Az igazi kispolgár élete nemzedékről-nemzedékre alig változik. A fiú folytatja apja foglalkozását, *karrierét* nem csinál, mert e tekintetben életelve: «Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tüzök». (Itt jegyezzük meg, hogy a nyárspolgár legfőbb életbölcseje, ha bizonyos közmondások értelméig eljut.) A proletár gyökérvettség, hányódása egyik munkahelyről a másikra, gazdasági létbizonytalansága már nem nyárspolgári.

A polgári egyenlőség gondolata a *hanyagló* demokráciák esetében nivelláló célzatot jelent, amely mögött a nagyság, erő és gazdagság lealacsonyítására törekvő *ressentiment* áll. Ez egyúttal a nyárspolgár *ressentiment*-ja is: minden nagyságnak tehetetlen és álcázott gyűlölete. A nyárspolgár a nála hiányzó szellemi és életértékeket ilyenkor szurrogátumokkal helyettesíti. A nyárspolgári életforma jellemző vonása a szurrogátum, a magasabb értékeknek és javaknak alacsonyabbakkal való pótlása és az ebből fakadó értékcsalódások. Az emelkedett, emancipált lelkület igénytelenségét a nyárspolgár összetéveszti a tompasággal és érzéketlenséggel, az alázatot a szolgálalelkűséggel, a lemondást a tehetetlenséggel, az önmegtágadást a féltékenységgel, a vidámságot a könnyelműséggel, a szeretetet a szentimentális lágysággal stb.

A legalacsonyabb értékek az érzéki gyönyör és a hasznosság. A nyárspolgár ezekben keres kielégülést a mélyebb lelki szférák szegénységével és ürességével szemben. Epikureizmusa és utilitarizmusa csak jele az esztétikai, logikai és etikai kiéhezetségnek, továbbá a silány vitalitás fáradtságának. A vallásos és moralizáló nyárspolgár pedig előszere-ttel hígítja fel a szent könyvek misztériumait valami szentimentális cukrosvízzé.

A polgári társadalom utilitarizmusa kedvez a nyárspolgári életforma kialakulásának. A polgár a haszon, az üzleti munka és üzleti szellem embere. A nyárspolgár pedig a megkopott, vagy hiányzó vitális és szellemi értékek helyett legtöbbször a kényelmet és biztonságot adó technikai értéket, a hasznosságot, a célszerűséget becsüli. Ezért gyakran

található a nyárspolgárnál farizeuskodás: amikor erkölcsi, vagy szellemi értékekről beszél, a hasznosságra gondol.

A nyárspolgárból hiányzik a szellemi eredetiség, a magasabb kulturális teremtőerő. A nagy művész, tudós, a nagy szellem, mint ilyen, a maga területén sohasem nyárspolgár, bár az élet egyéb oldalain természetesen ő is lehet közepes és törpe. Az újabb írók általános tulajdonsága, hogy műveikben szeretik kicsúfolni és bosszantani a nyárspolgárt. Ennek több oka van. Először is a nyárspolgár az eredetiségnek, nagyságnak és egyéniségnek természetes és öntudatlan ellenlábasa. Azután meg, általános kiskaliberűsége folytán, önkénytelen komikumot hordoz. A nyárspolgárból továbbá hiányzik az esztétikai érzékenység és fogékonyság. Házai, lakásberendezésének tárgyai és ezek elrendelése esztétikai botfúlúságot árulnak el, és a valódi műértéket, továbbá a valóban nemes anyagot talmi utáztatokkal pótolják. Itt is értékszurrogátumokat találunk. A vagyonosabb középpolgársághoz tartozó nyárspolgár szeret ugyan, ha lakásának berendezése tartós, masszív, sőt értékes és ízléses darabokból áll, de ebben az esetben sem az esztétikumot önmagáért, hanem a jólétet, biztonságot, kényelmes és kellemes környezetet intencionálja. A vagyonos középpolgárság bútorai, anélkül, hogy épp fényűzők volnának, szilárdak és jól készültek: nem tucat darabok és nem külvárosi gyártmányok. A szőnyegek valódiak, az asztalteríték tömör ezüst, a képek a falon mesterektől valók. Itt-ott kétségtelenül becses porcellán-, kristály- vagy bronzfigurák és edények láthatók. A szemlélő érzi, hogy ha nem is tisztán esztétikai okokból, de mégis csak becsüli és óvja birtokosuk e tárgyakat. A kispolgári lakás helyiségei ellenben alacsonyak és szűkek, díszítmények és függönyök csak azért vannak, mert ilyeneknek is kell lenniök, valami megszámláltság, kényelmetlenség, nyomottság és szeretetlenség ül a dolgokon. Korunk irodalma a valódiságért, az álértékek és szurrogátumok ellen harcol, s ezért támadja a nyárspolgáriságot.

Némelyek szerint a nyárspolgáriság újkori jelenség és a keresztény nemzetek megkopott vitalitásával függ össze. Ez a vélekedés, amint láttuk, tévedés, mert a nyárspolgár általános emberi jelenség. A római császárok korából maradt sírok házaspár-szobrai megannyi derék szatócsot és kispolgárt ábrázolnak. *Horatius* költészetében és a császárok korában igen elterjedt epikureista bölceletben is sok a nyárspolgáriság. Hogy azonban a nyárspolgáriság az újkori emberrel szorosabb kapcsolatot mutat, azt is tárgyaltuk. Most a nyárspolgáriságnak és a kereszténységnek is bizonyos összefüggéseit fogjuk felfedezni.

A kereszténység lényegileg minden nyárspolgáriságtól mentes, mert hiszen minden időkből lényegéhez tartozott a heroizmus, a nyárspolgáriság ellenlábasa. A keresztény ember azonban a heroizmust önmagával szemben követeli és tanúsítja, mások iránt ellenben szelíd és irgalmas, tehát egy fokkal lágyabb, mint a pogányság. Ez a mozzanat kedvez

ugyan keresztény társadalmakban a nyárspolgárok tenyészésének, de a tiszta keresztény világnézet tartalmazza az ellensúlyt is, amidőn a keresztény *caritas*, a felebaráti szeretet a felebarát lelkének javát ennek testi jóléténel és biztonságánál előbbretartja.

A középkori kereszténységénél nem is volt meg az a veszedelem, hogy a nyárspolgáriság melegágya lesz. A népvándorlás étlettől duzzadó, ifjú népeinél a vitalitás önként értetődő volt, s a kereszténységnek csak az átszellemülését kellett küzdenie. Innen a csodálatosnak, a természetfelettinek egyoldalú hangsúlyozása a szentek középkori életrajzaiban.

Ma a kereszténység helyzete és feladata más. A modern ember életértékei kopottabbak. A nagyvárosi, *urbánus* ember idegzete gyengébb, ő maga természetes életértékekben szegényebb, sőt ezeket az értékeket gyakran fel sem tudja fogni. A modern keresztény gyakran azért nem tud heroizmust, aszkézist, világon felülemelkedést, *igazi* lemondást tanúsítani, mert nincs miről lemondania.

A keresztény erkölcsiség lényeges vonása bizonyos áldozatosság és lemondás. Azonban minden igazi áldozat pozitív érték feláldozása, ami a kielégületlenség alakjában, érzelmileg tudatosul. Az igazán szabad lélekkel hozott lemondás magasabb, szellemi értékekben keres kielégülést a feláldozott alacsonyabb érték és kielégülés helyett. A nyárspolgár azonban részben mindig kényszerűségből hozza meg az erkölcs, vagy pedig a keresztény valláserkölc által követelt áldozatot. A kielégülést a feláldozott javak helyett nem mélyebb, átszellemültebb, hanem alacsonyabb javakban és értékekben keresi, hédonisztikus, vagy utilitarisztikus szurrogátumokat használ. Ez a keresztény nyárspolgáriság azonban bármennyire elterjedt legyen is napjainkban, nem a kereszténység egyetemes és szükségszerű vonása, mert csak ott lép fel, ahol a kereszténységet meggyengült, megkopott vitalitás hordozza.

Ugyanílyen értelemben dönthető el az a kérdés is, hogy vajjon a házasság, de különösen a keresztény értelemben vett házasság lényegileg nyárspolgáriság-e? A házasságot, mint minden intézményt a világon, fel lehet használni a nyárspolgáriság melegágyául is, de meg lehet viszont telíteni bensőséggel is. A házasságban látják némelyek a romantikus szerelem megömlőjét, mert a házasság biztosítja a szerelmi birtoklást, tehát kényszeríti is a szerelmet, holott ennek életeleme a szabadság és az állandó küzdelem a szeretett fél megtartásáért, az állandó veszedelem, hogy elveszíthetjük azt, aki nekünk adta magát. A valóságos helyzet e gondolatmenettel szemben az, hogy a hűségtől, felelősségtől és morális feladatoktól elszakított szerelmi élet csakhamar az elszigetelt érzékiség formáit ölti fel, tehát nyárspolgári lesz. A szerelmi életet a nyárspolgáriságból csak a házasság emelheti ki, mert magasabb értékekkel hozza az érzéki gyönyörértékeket szerves kapcsolatba, míg a nyárspolgáriság, amint tár-

gyaltuk, a nemi élet területén az érzéki gyönyörnek a magasabb lelki szféráktól elszakadt, elszigetelt önállóságában áll.

Gondolatmenetünket társadalombölcseleti szempontból összefoglalva, a nyárspolgáriságot szellemi, vagy társadalmi vezetőhelyen dekadensnek kell mondanunk, mert egyoldalú uralma az élet hanyatlását és a *ressentiment* erkölcsi értékhamisításait jelenti. Hanyatló korszakok és társadalmak jellegzetes tünete a parvenük, a felkapaszkodottak elszaporodása és lelki diktatúrája. Népvándorlás folyik ilyenkor felfelé, a nyárspolgárok előretörése. Nem az a baj ilyenkor, hogy a valóban rátermettek kispolgári sorból is felemelkedhetnek, hanem hogy ilyenek csak kevesen akadnak, hogy a tömegek felemelkedése csak külsőleges és mindenütt a színvonal leromlására vezet.

Ha azonban a nyárspolgárok alárendelt, teherviselő helyzetben, az őket megillető helyen maradnak, akkor a nagyságot *ressentiment* nélkül elismerik. Ez az egészséges és szükséges nyárspolgári hordozórétég rokonszenves és hasznos jelenség, kötelességteljesítő, megbízható, társadalomfenntartó elem. A nyárspolgár rendszerint pénzt, vért, családja jövőjét áldozza fel az államért, mindig csak kötelességeire figyelmeztetik, de jogait nem sokat hangoztathatja, mert azt a vezetők nem tartanák lojálisnak.

Igaz, hogy a nyárspolgár a reá rakott kötelességeket és terheket nem egészen szabadon, hanem jórészt kényszerből viseli. Ezt a kényszert azonban voltaképp szívesen veszi, mert ez természete szerint való. A teljes szabadság nem a nyárspolgárnak való, ez megtántorítaná és alászédítené a romlásba. Jóindulatát azonban mutatja, hogy kényszertől támogatva és szűk körre korlátozva, erkölcsileg legalább is közepesen megállja helyét. Csak a való tényállást fejezi ki az a tréfás mondás, amely szerint a nyárspolgár szívesen teljesíti kötelességét, mert kénytelen azt teljesíteni. A nyárspolgár így tagadhatatlanul humoros lény lesz, de nem támadást, hanem védelmet érdemel. A csúfolódást és bosszantást az uralomratoró, *ressentiment*-től fűtött, dekadens nyárspolgáriság érdemli csak meg, de a jóindulatú, igazságszerető, szerény nyárspolgárt Dickens szerető humorával kell szemlélnünk.

Noszlopi László.